

ئىران و خۇپيشاندانەكانى عىراق

14-11-2019

نووسەرەكان

ناوہندی لىكۆلىنەوہى رووداو

كورتە : رووداوہكانى ئىستای عىراق لە نزیكەوہ پەيوەندیان بە ئىرانەوہ ھەيە. چونكە دەتوانن كاریگەرى لەسەر پىگەى نۆدەولەتى و دۆخى ناوخۆيى ئەو ولاتەش دانين. بەلام ئەو كاریگەرىيە چۆنە و دەتوانن چ ئەنجامىكان بۆ ھەرىمى كوردستان لىبكەوئتەوہ؟

زربان رۇژھەلتى |

رووداوهكانى ئىستاي عىراق لە نزيكوهه پەيوەندييان بە ئىرانەوهه هەيه. چونكە دەتوانن كاريگەرى لەسەر پىگەى نۆدەولەتى و دۆخى ناوخۆيى ئەو ولتەش دانين. بەلام ئەو كاريگەرييه چۆنە و دەتوانن چ ئەنجاميكيان بۇ هەريمى كوردستان لىبكهوتتەوه؟

ديدگاي ئىران بۇ خۇپيشاندانەكان

بەرپرسانى ئىران خۇپيشاندانەكانى شەپۇلى يەكەمى "بەهارى عەرەبى" يان وهك هۇشيارىي ئىسلامىي گەلانى ناوچەكە سەير دەکرد و ناپەزايەكانى ئىستاي لوبنان و عىراقيش وهك فيتنە! ئەمە بەشئوهى جياجيا لەلايەن هەندىك لەو هيزانەشەوه دووبارە دەكرىتەوه كه بە هاوپەيمانى ئىران ناسراون. بيشك لەپەناى هەريەك لەو چەمكەنەشدا كۆمەلەيك بەرژوهەندى و حيسابى سياسى و جيۇپوليتيكي شاراهيه. هەرچەندە شەپۇلى يەكەمى "بەهارى عەرەبى" هەتا ناوچەكانى باشوورى دنياى ئىسلامى- عەرەبى شۆپ بووهوه، بەلام گۆرانە جەوهەريەكەى لە بەشى ئەفريقا و ناوچەى سوننەنشين بوو نەك شوپنى ديكە. ئەمساليش زنجيرههەك ناپەزايى و خۇپيشاندانى جەماوهەرى سودان، جەزائير، ميسر لوبنان و عىراقيان هەژاند كه دەكرى بە شەپۇلى دووهەمى بەهارى عەرەبى ناوبيرين، بەلام تا ئىستا وا دياره كه ئەمجاره قورسابى هەژانەكە زياتر لە جوگرافياى شيعەنيشدايه و ئەمەش ريك ئەو هۆكارهيه كه وادەكات بەرپرسانى تاران وهك فيتنە و دەستوهەردانى دەرەكى سەيرى رووداوهكانى عىراق بكەن.

ئاماژە و زانيارىيەكى بەهيز لەبەردەستدانين كه بۆچوونى بەرپرسانى ئىرانى سەبارەت بە هەبوونى دەستى دەرەكى لەپشت خۇپيشاندانەكانى عىراقوهه پشتراست بكەنەوه. نە ئەمريكا نە ئيسرائيل و نە سعوديش پىگەهەكى جەماوهەرى واپان نيبه كه بتوانن خۇپيشاندانى پى بچولنين. ئەگەر وابووايه پىگەهەتى دەسەلات و دۆخى حوكمرانى بەجۇرىك نەدەبوو كه بە قازانجى تاران بىت. هەلبەت خۇپيشاندانەكان دەتوانن فاكتەرىكى ياريگۆر بن بۇ ئەو نەزمە سياسىيەى كه لەدواى سەدامهوه لە عىراق درووستبووه و بە زۆرى بەلاى ئىراندا شكاهتەوه.

خۇپيشاندانەكان بۇ ئەمريكا و ئيسرائيل و سعوديش هەم دەرەتن هەم تەگەرە! بيشك سوودى خۇپيشاندانەكان بۇ بالانسكردنى دەستپۇشستووبى ئىران لە عىراق هەتا ئەو كاتەيه كه سەقامگىرىي تىكەندەت و زەمىنەى دەرەكەوتنەوهى تيرۆر نەپەخسىن. لەوانهيه ناپەزايى خۇپيشاندەرانى عىراقى لە ئىران، بەكەلك بىت بۇ بالانسكردنى دەستپۇشستووبى ئىران، بەلام كاتىك رووداوهكان بگەنە ئاستى تىكچوونى سەقامگىرى و بۇشايى دەسەلات، ئەمە دەتوانيت زيانى بۇ ئەو سى دەولەتەش هەبىت. ئەگەر رىگرتن لە نفووزى ئىران بە بەهاى دەرەكەوتنى داعشكى تازە، شەرى ناوخۆيى يان تەشەنەكردنى بۇ هەندىك لە ولتاتانى كەنداو بىت، ئەوا بيشك لە قازانجيان نابىت.

بۆچى ئىران زيانمەندى خۇپيشاندانەكانى عىراقه؟

شەرى 2003 ركا بەرىكى گەورەى ناوچەيى لە كۆلى ئىران كردهوه و كشانەوهكەى 2011ى ئەمريكاش مەيدانى عىراقى بۇ تاران چۆلكرد. كەم كەسپيش لارى هەيه لەوهى كه لەو وهختەشەوه، ئىران براوهى يەكەمى گۆرانكارىيەكانى سياسەت و پىگەهەتى حوكمرانىي عىراق بووه. عىراق و ئىران دوو دراوسىي يەكن كه ئەزموونىكى درىزى ركا بەرىي بەكتريشيان هەيه. لەدواى سەدامهوه هەموو هەولنىكى ئىران بۇ ئەوه بووه كه سىستەمىكى ناوهندىي بەهيز لىرە دروست نەبىتەوه. چونكە سەرەپاي هاوبەشىي مەزەهەبىي تاران لەگەل حكومەتى بەغدا، هيج گەرەنتىيەك نيبه كه بەغدا لەدواى چارەسەرکردنى گرتەكانى، وردە وردە لە تاران هەلنەگەرپتەوه. رەنگە تۇزىك ئالۆز بىتە پىشچاو، بەلام ئىران لە ريزى يەكەمىن ولتەكاندا بووه كه كونسولخانەى لە هەريمى كوردستان كردهوتتەوه و پالپشتى لە لامەرەكەزىيەتى عىراق كردهوه. بيشك ئەمەش لەبەرخاترى كورد يان ديموكراسى نيبه، بەلكوو لەبەر ئەوهيه كه سەدامىكى ديكەى لى راست نەبىتەوه.

يەكىك لە ديمەنە بەرچاوهكانى خۇپيشاندانەكانى ئۆكتۆبەر، زۇربوونى ئالاي عىراقه. لە كەوانەبەكدا ئەوهش بلىم ئەمە ئەو شتەيه كه لە خۇپيشاندانەكانى 2011ى هەريمى كوردستاندا ناديار بوو. ئەم ديمەنە حەكايەتى بەهيزبوونى ناسيۇناليزم لەنۆ خۇپيشاندەران و جەماوهەرى شيعەى عىراقدا دەگىرپتەوه. رووكرندە نەتەوه لە جياتى مەزەهەب و دروشمى "ولتاتىكمان دەويت" پىچەوانەى ئەو سياسەتەيه كه لەجياتى نەتەوه، جەخت لە هاوبەشىي مەزەهەبى دەكاتهوه. بيشك هەر حكومەت و سىستەمىكى سياسى كه بە ئاراستەى ئەم داواكارىيەى خۇپيشاندەران درووستبىت، يان ئەگەر هەر ئەوهى ئىستا بەو ئاراستەيه پروات، هەژموونى ئىران لەسەر عىراق كەمتر دەكات. عەلى خامەنىي، رابەرى ئىران ماوهەيك بەر لە ئىستا جەختى لە درىزەپيدانى سياسەتەكانيان لە "جوگرافياى بەرگرى" كردهبوو كه دەكرى لانىكەم ئاماژەيهك بىت بۇ عىراق و سووريا و لوبنان. بەلام دۆخى ئىستاي سووريا لەگەل خۇپيشاندانەكانى عىراق و لوبنانيش، نفووزى

ناوچەبى ئىرانىيان ھىناوئەتە خالىكى وەرچەرخان كە پىدەچىت سەرەتايەك بۇ كەمبوونەوھى بىت. ئەمەش لە كاتىكدا كە كىشەى بەرنامە ئەتۆمىيەكەى خەرىكە قوولتەر دەبىتەوھە، بۇ تاران ھەوالىكى ناخۇشە.

خالىكى دىكە ئەوھىيە كە لە ئەگەرى دەرگەوتنى جەنگى ناوخۇبى شىعە- شىعە بەھۆى خۇپىشاندانەكانەوھە، ئىران پىگەى خۇى وەك مەرچەبىكى كۆكەرەوھى شىعەكانى جىھان لەدەستدەدات و بە ئەگەرى زۇر ناكۆكىيە ئاست نزمەكانى حەوزەى نەجەف و حەوزەى قوم كە بەردەوام ھەبوون، دەگەنە ئاستىكى بەرزتر. بۇيە تا ئەو ساتەى سىياسەتى دەرەوھى ئىران بەرامبەر عىراق رەھەندىكى مەزھەبىي ھەبىت، جەنگى ناوخۇبى شىعەى- شىعەى لانىكەم لەم وەختەى ئىستادا بە قازانجى تاران نىيە.

بابەتتىكى دىكە كە تارانى نىگەران كرددوھە، ئەگەرى كارىگەرىبى دۆمىنەبى رووداوھەكانى عىراقە لەسەر ئىران. خرابىيى دۇخى ئابووورى و زىادبوونى مەملانىيى ناوخۇبى بالەكانى دەسەلات و ھەلبىژاردنى پەرلەمانىي سالى داھاتوو كە چاوپروانىي كىشمەكىشى زىاترى لايەنەكان دەكرىت، پۇتانسىيلى دەرگەوتنەوھى نارەزايى و خۇپىشاندانىيان تىدايە و بەردەوامى رووداوھەكانى عىراقىش دەتوانىت رۆلى كاتالىزورپكى بۇ دەستپىكردنەوھى ئەو نارەزايانەى ناوخۇى ئىران ھەبىت. بۇيە خواستى تاران ئەوھىيە ھەرچى زووترە كۆتايى بە خۇپىشاندانەكانى عىراق بىت.

ئەنجام

ھىشتا روون نىيە خۇپىشاندانەكان چى لە سىستەمى سىياسىي عىراق دەكات. بەلام ئەوھە روونە كە دەرچوون لەم دۇخەى ئىستا بە قازانجى ئىران نابىت. لە ئاستى نىودەولتەتى درزى نفوزە ناوچەبىيەكەى زىاتر دەكات و ئەگەرى دەرگەوتنى نارەزايى ناوخۇبىشى بۇ زىاتر دەكات. ئەگەر عىراق بەھىز بىتەوھە، يان لانىكەم ھەژموونى ئىرانى تىدا لاواز بىت و ئەگەر بەھۆى رووداوھەكانى عىراقەوھە دۇخى ناوخۇى ئىران بىشلەقى، ئەوسا تاران زىاتر ناچارى ھەرىمى كوردستان دەبىت. ئەمە دەرەتە بۇ ھەرىمى كوردستان تا گۇرانيك لە پەيوەندىيە ناھوسەنگەكەى خۇى لەگەل ئىران درووستبكات. بىشك ھەرىمى كوردستان دەبى پەيوەندىيە لەگەل حكومەتە جىاوازەكاندا ھەبىت، بەلام دەبى سوود لە ھەموو دەرەتەتپكىش وەربىگرىت بۇ ئەوھى بناغەى دەسەلاتى خۇى قايمتر بكات.